

BIJLAGE (VERVOLG OP VOETNOOT 3)

BRONNEN VOOR INFORMATIE EN ANALYSE

- a AE BNR. 0002.1 inv.nrs. 4367, 4370, 6444 t/m 6446 en 6491 t/m 6493
- b <https://www.wiewaswie.nl>, div. genealogische websites, begraafplaatswebsites, adresboeken, kranten en familie
- c Bijlage II Ribbens (2002) [noemt 353 *gedeporteerde en omgekomen joodse inwoners*]
- d Bestand (januari 2019) Stichting Herdenkingsstenen Amersfoort (*medeburgers die in WOII door de nazi's verdreven, gedeporteerd of vermoord zijn*) [noemt 357 Joden van de 431 medeburgers]
- e Gedenkrol in AE (1999, en aanvulling 2005) [noemt 355 (333 en 22) *omgebrachte Joodse stadsgenoten 1940-1945*]
- f www.joodsmonument.nl [noemt 376 *oorlogsslachtoffers* met relatie (woonplaats) Amersfoort]
- g Herdenkingscentrum Kamp Westerbork
- h <https://collections.arolsen-archives.org/search/>
- i <http://auschwitz.org/en/museum/archives/>
- j www.oorlogsgravenstichting.nl
- k www.holocaustnamenmonument.nl
- l www.yadvashem.org

LITERATUUR

- J.L. Bloemhof, 'Amersfoort '40-'45' (2^e herz. druk Amersfoort, 2005), p. 98.
- Marnix Croes en Peter Tammes, *Giflaten wij niet voortbestaan. Een onderzoek naar de overlevingskansen van Joden in de Nederlandse gemeenten 1940-1945* (Amsterdam, 2004). Online in 2018: <https://www.rug.nl/research/portal/files/2969355/CroesM-Gif-Thesis-2ndEdition.pdf>

INLEIDING

Overledenen zijn in de bronnen c t/m f niet altijd op eenduidige wijze vermeld als in Amersfoort wonend en de definitie van hen als 'slachtoffer' is verschillend, soms zijn namen in een bron(nen) niet vermeld, zijn twee overlevenden opgenomen (beiden in c en e) en drie personen zijn dubbel genoemd (e).*

De bestanden vertonen daardoor verschillen.

Daarom heb ik getracht vanuit analyse tot een synthese te komen, zowel betreffende het aantal Joden in Amersfoort als het aantal overledenen/slachtoffers en hun doodsoorzaak. Welke Joodse Amersfoortse inwoners zijn door welke oorzaak gestorven en wie van hen zijn na deportatie naar de diverse soorten nazikampen in de *Shoah* omgekomen?

AANTAL JODEN

Bloemhof schrijft dat 803 personen van geheel of gedeeltelijk Joodse afkomst door de gemeente met de verplichte letter J in hun persoonsbewijs waren geregistreerd (een totaalijst met de betaalde leges in AE 0002.1/4367). Hij heeft echter de 34 minvermogens die zich kosteloos konden laten registreren, dubbel geteld. Zij staan zowel in een aparte lijst als in die (*leges*)totaalijst, i.c. met opgave nul gulden. Deze registratie (o.b.v. Verordening 6/41 van 10/1/1941) besloeg de periode februari 1941 tot en met december 1944; Bloemhof noemt ten onrechte februari 1942.

Het aantal moet dus 769 in Amersfoort wonende geregistreerde Joden zijn: 653 met ten minste drie ('voljoden') en 116 met twee (90) of één (26) Joodse grootouders.

We weten niet of en zo ja, hoeveel onbekende Joodse inwoners zich niet hebben laten registreren. Uit de registers van vertrek en vestiging (AE 0002.1/6444 e.v.) blijkt dat enkele inwoners met een 'joodse' naam, die niet zijn vermeld in de genoemde (*leges*)totaalijst en onbekend als (later) Amersfoorts slachtoffer, na februari 1941 zijn vertrokken (o.a. naar het buitenland).

Mogelijk zijn ook een aantal niet in die lijst genoemde Joden, die zich hier vestigden of vertrokken, buiten de Amersfoortse verhuisregisters gebleven. Een niet-geregistreerde met twee Joodse grootouders is toevallig bekend, omdat hij, hoewel overlevende, wordt genoemd als slachtoffer (in c en e).*

Lou de Jong stelt: *Er waren maar weinigen die zich aan die verplichting [tot genoemde registratie] onttrokken, in het gehele land (aldus onze indruk vermoedelijk niet meer dan enkele tientallen 'volle Joden' (deel 4, p. 875).*

Het aantal van 653 nam ik als uitgangspunt voor mijn verdere analyse.

Van de met naam bekende slachtoffers uit de bronnen c t/m e, staan zeventien echter niet geregistreerd in de genoemde (*leges*)totaalijst, waaronder (vanzelfsprekend) twee geboren en overleden in concentratiekamp Westerbork (zie conclusie). Uit een overzicht met namen - aanwezig in AE 0002.1/4367 - van 37 gemengd gehuwden (i.e. met ten minste drie Joodse grootouders), staan drie slachtoffers wel, vijf van hen niet in die (*leges*)totaalijst. Dit brengt het aantal in Amersfoort wonende Joden op ten minste 789 (769+17-2+5), van wie 673 met drie of meer Joodse grootouders (653 als zodanig geregistreerd en 20 niet, onder aanname dat zij allen 'voljoden' waren).

SLACHTOFFERS/OVERLEDENEN EN OVERLEVENDEN

Van deze 673 Joden, hebben 338 de *Shoah* niet overleefd (*het aantal 673 excl. en 338 incl. de in Westerbork geboren*). Onder deze 338 waren drie gemengd gehuwden. Een geregistreerde vrouw met twee Joodse grootouders - de enige onder de eerder genoemde 116 - is door mij toegevoegd als *Shoahslachtoffer* (totaal 339; zie conclusie). Dit waren uitzonderingen: een gemengd gehuwde of iemand met één of twee Joodse grootouders was (in algemene zin) gevrijwaard van deportatie.

Van de 673 zijn na februari 1941 tot einde oorlog, 33 in Nederland overleden (excl. de concentratiekampen Amersfoort en Westerbork: 22 natuurlijke dood, van wie twee gemengd gehuwden en vijf in onderduik, één door zelfdoding, zes zijn doodgeschoten en van vier is de doodsoorzaak onduidelijk/onbekend). De 33 zijn door mij niet als (*Shoah*)slachtoffer opgenomen.

De overige 302, die na beëindiging van de oorlog leefden, waren: gemengd gehuwden, zij die uit de onderduik kwamen en zij die terugkeerden uit de nazikampen. Tussen 1946 en 2008 zijn (de overige) 32 gemengd gehuwden overleden. Eén persoon die uit nazikamp Theresienstadt is teruggekeerd en één onderduiker worden in dit artikel genoemd; naar de overige teruggekeerden en onderduikers heb ik geen verder onderzoek gedaan (betreft in totaal 270 personen).

CONCLUSIE

In Amersfoort woonden vanaf februari 1941 ten minste 789 Joden, van wie 673 met drie of meer Joodse grootouders.

Van hen zijn 371 (55%) tijdens de oorlog gestorven: 338 (50%) zijn omgekomen na deportatie naar de diverse soorten nazikampen en 33 (5%) zijn in Nederland (excl. de concentratiekampen Amersfoort en Westerbork) overleden, door natuurlijke dood (22, van wie vijf in onderduik), door zelfdoding (één), doodgeschoten (zes) of is de oorzaak onduidelijk/onbekend (vier).

De vrouw met twee Joodse grootouders en twee in concentratiekamp Westerbork geboren zijn door mij bij de 673 'voljoodse' inwoners geteld. Dit betekent dat 339 van 676 (50,1%) in de *Shoah* zijn omgekomen.

* Overlevenden:

- Sarine Aronson, Amersfoort 16/4/1930 - Herziliyya (Isr.) 23/4/2012 (is genoemd als 'vermist')
- Engbert Edith Harmsen, Haarlem 26/7/1914 - Amsterdam 8/12/1967

Dubbel genoemd:

- Betje Härtz (ook genoemd als Betje Lewin-Härtz)
- Mietje de Hoop (ook genoemd als Mietje Davidson-de Hoop, resp. Mietje de Vries-de Hoop)
- Anna Meijer (ook genoemd als Anna Benjamin-Meijer)